

Skjønnsutøvelse i ordenspolitiet-

**Hvilke faktorer påvirker vår måte å utøve
skjønn på?**

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2021

Kand.nr: 9

Antall ord: 5985

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	3
PROBLEMSTILLING	4
OPPGAVERNS OPPBYGGING OG AVGRENSNING	4
METODE.....	5
FORFORSTÅELSE.....	5
LITTERATUR	6
KILDEKRITIKK	6
<i>Relabilitet</i>	7
<i>Validitet</i>	7
HOVEDDEL	8
SKJØNN.....	8
RETTLIGE RAMMER.....	9
ETIKK I POLITIET.....	11
FORVALTNINGSSKJØNN - EPISTEMISK OG STRUKTURELT	12
HVLKE FAKTORER KAN PÅVIRKE SKJØNNSUTØVELSEN MED DETTE TEORETISKE GRUNNLAGET SOM UTGANGSPUNKT?.....	13
<i>Alder og erfaring</i>	14
<i>Kjønn og tillit</i>	15
<i>Dagsform og humør</i>	17
<i>Fremtoning</i>	18
AVSLUTNING.....	19
LITTERATURLISTE	20
SELVVALGT PENSUM	22

Innledning

Lenge før jeg startet på politihøgskolen har bruken av skjønn interessert meg. Jeg har jobbet noen år på en akutt-psykiatrisk avdelinger ved to forskjellige plasser i landet. Personer som legges inn ved slike avdelinger er f.eks. preget av en psykotisk tilstand, angst og/eller depresjon og det kan være betydelig fare for eget eller andres liv og helse. Det jeg la merke til var at bruken av remmer/belter ble utøvd veldig forskjellig fra de to avdelingene jeg jobbet på. Med remmer/belter forstås at en person som er til fare for seg selv eller andre kan fast bindes på hender, føtter og mage slik at pasientens bevegelsesfrihet hindres, jf psykisk helsevernloven §4-8 1ledd bokstav a. (Helse og omsorgsdepartementet, 1999)

For meg kunne det se ut til at helsepersonalet hadde rom for å utvise et slags skjønn, for når de mente det var grunn for at pasienten måtte reimes. Jeg merket meg at den ene avdelingen var flinkere til å jobbe reaktivt, de lot ikke pasienten komme til det stadige at remmer/belter måtte vurderes. Den andre avdelingen vurderte bruken av remmer/belter kjappere, før mildere middel var forgjeves forsøkt, da som f.eks. kommunikasjon og konflikthåndtering. Samtidig så jeg at personalet sin alder, ansiennitet, kjønn og hvem man jobbet på vaktskift sammen med hadde innvirkning på utfallet.

Jeg tenker at denne problemstillingen er overførbart til polityrket også, noe jeg fikk erfart da jeg var ute i praksis. Utdanningen på politihøgskolen er lagt opp til at i andre studieår er du ute i praksis på et lensmannskontor eller politistasjon. Da jobber studentene som politi under veiledning fra en annen politibetjent på tjenestestedet. Man løser oppdrag sammen og fungerer som makkere i tjenesten.

En kveldsvakt jeg var ute på patrulje med veilederen min, skulle vi undersøke et hus hvor vi hadde fått tips om at personen som bodde på adressen hadde planer om å starte opp dyrking av cannabisplanter, som er ulovlig i Norge. På vei til oppdraget ble vi passert av en bil som manglet et frontlys. Jeg sier til veileder at «han kan vi stoppe å snakke med». Veileder mente at vi ikke kunne sjekke alle som gjorde noe galt og at vi skulle videre.

Eksemplene fra psykiatrien og politiet er like på sin måte, der personen selv må vurdere ut ifra situasjonen hva som er riktig å gjøre. Så de spørsmålene jeg sitter igjen med etter hendelsen der jeg og veileder var ute og kjørte patrulje, er hva som gjorde at jeg ville stoppe bilen, men ikke veilederen min? Kommer dette av personlige forhold, i form av kjønn, alder, dagsform eller sosiale normer på tjenestestedet? Og i så måte hva er det som gjør at betjenter utøver skjønn ulikt eller likt?

Dette er noe Heivoll beskriver i boken sin der en kvinnelig betjent med 12-13 års arbeidserfaring i politiet sa under observasjon: «*Bruk av skjønn er veldig personlig. Det kan komme an på mange faktorer, for eksempel hvor sliten jeg er. Og det kommer an på erfaring. Dagsform, tid på døgnet, humør.*» (Heivoll, 2018, s. 250)

Problemstilling

Problemstillingen min blir derfor: Skjønnsutøvelse i ordenspolitiet- Hvilke faktorer påvirker vår måte å utøve skjønn på?

Oppgavens oppbygging og avgrensning

Jeg vil med denne oppgaven undersøke hvordan skjønn i ordenstjenesten blir påvirket av vårt personlige forhold, kulturen på tjenestestedet, samspill med publikum, samt hvordan vår subjektive vurdering har innvirkning for skjønnsutøvelsen. Videre vil jeg se på hva som er avgjørende for at betjenter ender opp med å praktisere skjønn ulikt.

Jeg vil ikke gå innpå om skjønnsutøvelsen blir styrt opp mot måltall og ressursstyring. Heivoll beskrev dette i boken sin, der han intervjuet betjenter som fortalte blant annet at i enkelte tilfeller velges det bort å forfølge straffbare forholdet, på bakgrunn av at det ikke er ressurser til det, eller på andre måter ikke er grunn for å følge opp. (Heivoll, 2018). Videre opp mot måltall der føringer fra politimesteren er med på å måle hvilken kriminalitet man skal følge opp. Slik at man blir styrt på hva man skal reagere på og ikke.

Videre vil jeg ikke se på hvordan skjønnsutøvelsen praktiseres innenfor andre stillinger i politiet som hos etterforskning og forebyggende politiarbeid.

Metode

(Wilhelm, 1985, s. 196) beskriver i boken sin at «metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder»

Jeg mener derfor at å skrive en teoretisk oppgave vil kunne egne seg best til å belyse problemstillingen min. Jeg tar da utgangspunkt i andres forskningsdata, teorier og faglitteratur for å besvare problemstillingen min. Både kvantitativ metode som i dette tilfellet kan være «*NOU 2009:12 Et åpent politi. Åpenhet, kontroll og læring*», men også kvalitativ metode i form av målbare enheter som i boken til Liv Finstad «*Politiblikket*» der hun tar for seg relevant data som dokument- og tekstanalyse, intervjuer og deltagende observasjoner. (Dalland, 2017) Med dette mener jeg at en kvantitativ metode vil kunne belyse problemstillingen min på best mulig måte.

Forforståelse

(Olsvik, 2014) skriver at forforståelse er den oppfatningen som du tar med deg til det materialet du skal tolke. Det vil si at før jeg startet med min bachelor hadde jeg gjort meg noen tanker rundt skjønn og bruken av det. Jeg tenkte at bruken av skjønn var knyttet opp til flere lover og regler som man måtte forholde seg til, og at man kunne stilles til ansvar hvis skjønnsutøvelsen ikke var korrekt etter loven. Og med det tenkte jeg at skjønnsutøvelsen ikke bare var basert på personens subjektive vurdering, men at det også var andre faktorer som spilte en rolle. Det var ikke bare opp til hver enkelt person å vurdere hvordan skjønn skulle utøves.

Jeg hadde også en oppfatning av at skjønn i politiet var noe som ble brukt i ordenstjenesten, hos de politibetjentene som va ute på gata og patruljerte, og ikke hos andre fagområder innad i politiet som f.eks. etterforskning og forebyggende politiarbeid.

Når jeg nå skal begynne å samle inn data til oppgaven min er det viktig at jeg ser på det med objektive øyne, og ikke lar meg farge av min oppfatning av hva skjønn er og hvilke erfaringer jeg har med bruken av skjønn fra tidligere. Det kan være en utfordring og ikke bli påvirket av sin subjektive vurdering, men for at dataen jeg samler inn skal bli mest mulig pålitelig er det viktig å ha et objektivt syn.

Litteratur

I denne oppgaven kommer jeg til å bruke ulike kilder for å belyse problemstillingen min, og knytte det opp mot ulike temaer innenfor skjønn. Jeg har tatt utgangspunkt i hva som finnes i pensum om temaet i tillegg til mer utdypende teori.

Jeg startet med å gjøre et «grovsøk» på politihøgskolen sitt bibliotek Oria. Der lette jeg etter teori fra artikler, tidligere bachelor- og masteroppgaver, samt at jeg så i pensumlitteraturen fra de siste tre årene. Biblioteket på Nord universitet har mye tilgjengelig ressurser, noe som gjorde det enkelt å låne relevant litteratur.

Det ble etterhvert lettere å avgrense hvilke tema som var relevant opp mot problemstillingen min. Jeg brukte søkeord som «skjønn i politiet», «politi og skjønn» og «politi og norm». Med disse søkeordene fikk jeg blant annet treff på utgivelsene «Profesjonsetikk for politiet» av (Heivoll & Aadland, 2018) og «Lovens lange arm» av (Heivoll, 2018) og «politiblikket» av (Finstad, 2000), samt at jeg så etter ulik litteratur med rettslige rammer for bruk av skjønn innenfor politiloven og politiinstruksen. Videre brukte jeg doktoravhandlingen til Hild Rønning «*Politi og skjønn*» (Rønning, 2017).

Kildekritikk

Dalland skriver at kildekritikk betyr at man skal vurdere og karakterisere den litteraturen man har funnet. I en teoretisk oppgave vil dette gi meg muligheten til å vurdere litteraturen fra flere innfallsvinkler. For å belyse problemstillingen min er det viktig at jeg er kjent med pensum og tilleggslitteratur, samt at kildene jeg bruker er upartiske og tidsaktuelle (Dalland, 2017).

Jeg har i oppgaven min sikret litteratur hos flere forfattere som berører problemstillingen min. Blant annet professor Geir Heivoll og Hild Rønning. Heivoll underviser blant annet i politiets skjønnsutøvelse ved politihøgskolen og har skrevet flere fagbøker og artikler på området. I oppgaven min har jeg brukt boken «*Loven lange arm?*» som tar for seg politiets formelle rolle som rettshåndhever og hvordan de utøver myndighet, og «*kommunikasjon og konflikthåndtering- politiets bruk av makt, et spørsmål om skjønn*», som tar for seg bruken av skjønn.

Hild Rønning har blant annet skrevet flere artikler og gitt ut en doktoravhandling rundt de rettslige rammene for bruken av skjønn. Blant annet den vitenskapelige teksten «*Opportunitetsprinsippet i politiet*», som belyser når loven åpner for at politibetjenten selv kan bestemme utfallet av tjenestehandlingen, og doktoravhandlingen «*Politi og skjønn: En studie av politibetjentes skjønnsutøvelse i ordenstjeneste, sett i lys av rettslige rammer*»

For at litteraturen jeg samler inn til bacheloren skal gi troverdig kunnskap som vi kan stole på, er det viktig at vi bruker en bestemt metode for å samle inn data. Dalland beskriver denne metoden som reliabilitet og validitet (Dalland, 2017).

Reliabilitet

Reliabilitet kan sammenlignes med pålitelig. Data jeg samler inn rundt problemstillingen min må være pålitelig og det må være samlet inn på riktig måte. (Dalland, 2017) Forklarer dette som at hvis vi ser for oss en person som skal intervjues om skjønnsutøvelse i politiet, så vil det være viktig at vedkommende har forstått spørsmålet, men også at intervjueren har forstått svaret riktig. Altså at kommunikasjonsprosessen ikke blir en mulig feilkilde. Det vil si at hvis intervjueren misforstår meningsinnholdet slik at det vedkommende fortalte blir misforstått og endret ved renskriving, vil det føre til at påliteligheten av innholdet blir redusert.

Validitet

Validitet kan sammenlignes med relevans. De data jeg samler inn må ha relevans for problemstillingen min. Jeg må bruke litteratur som er bygget rundt det jeg skal skrive om. I mitt tilfelle er dette skjønnsutøvelse innad i politiet, og hvordan bruken av skjønn blir påvirket av ulike faktorer. (Dalland, 2017) skriver at det ikke er nokk at dataen du innhenter er relevant. Kildene som dataen er hentet fra må også ha relevans. Det kan sammenlignes med en nyhetssending. Nyhetene er kilden og de stoler vi på. Men det er også viktig at hvor nyhetene har fått informasjonen sin fra må også være troverdig. Det vil derfor være viktig at hvis f.eks. en person skal intervjues må spørsmålene vedkommende får, være knyttet opp mot problemstillingen slik at den blir belyst på best mulig måte. Spørsmålene vi stiller må hele tiden ses i sammenheng med problemstillingen.

Hoveddel

I denne delen vil jeg forklare hva skjønn er og se på de rettslige rammene rundt bruken av skjønn. Videre se på hvordan profesjonsetikken spiller en sentral rolle i politiet, for så tilslutt se hvordan dette påvirker skjønnsutøvelsen. Først vil jeg forklare kort hva som inngår i ordenstjenesten.

I ordenstjenesten er man gjerne satt sammen med en makker, politikvinne eller politimann på tjenestestedet man jobber. Hensikten med en slik patrulje er mangfold og en stor del av arbeidet går ut på å være tilstede i lokalmiljøet og være der folk flest oppholder seg for å skape trygghet og tillit til publikum. Videre er en annen viktig del å opprettholde kontakt med publikum, samt god kommunikasjon. Samtidig skal patruljen være ute blant folk for å forebygge at uønskede hendelser oppstår (Edvindsen, 2016, ss. 26-28).

Skjønn

Ordet «konduite» er en fornorskning av det franske uttrykket «conduite», som var en del av det dansk-norske embetsmannspråket. Det viste til en måte å opptre i ulike situasjoner som kunne være krevende, og der man skulle ta riktig beslutning ut fra hvilke forhold betjenten stod ovenfor. I politiutdanningen fikk ordet konduite fotfeste da Statens Politiskole ble opprettet i 1920. Men det var ikke før 1960-70 tallet at det ble utgitt lærebøker som behandlet bruken av konduite i ordenstjenesten (Heivoll, Lovens Lange arm?, 2018).

Utrykket konduite har med årene blitt mere nyansert og er for de fleste politibetjenter i dag mest kjent som begrepet «skjønn». Begge uttrykkene betyr det samme og sikter til en bestemt vurdering og valg som politibetjenter gjør i situasjonen han står ovenfor (Heivoll & Aadland, Profesjonsetikk for politiet, 2018).

I (NOU 2009:12, 2009, s. 32) forstås skjønnsutøvelsen slik:

En politibetjent eller en politiorganisasjon utøver skjønn når det ikke finnes klare anvisninger med hensyn til hva som skal gjøres. En person eller en organisasjon står dermed fritt til å velge mellom flere ulike handlingsalternativer. Skjønnsutøvelse innebærer også et valg mellom å gjøre noe eller å la være å gjøre noe.

Med dette innebærer det at politiet i enkelte tilfeller kan la noe som egentlig er straffbart passere. Som f.eks. hvis politiet ser personer som drikker alkohol i en park, som etter politiloven §7 er å anse som straffbart, da en park et offentlig sted, kan drikking forbys for å opprettholde ro og orden. Er det mange personer i parken må politibetjenten vurdere om han skal bruke tid og resurser på å anmelde alle personen eller la det gå (Heivoll & Aadland, Profesjonsetikk for politiet, 2018).

Heivoll beskriver at når politibetjenten skal utøve skjønn tas dette i utgangspunktet fra vår bevissthet. Under oppdragsløsningen vil vi forsøke å tenke eller gjenkjenne retningslinjer, regler og verdier som vi føler oss tro mot. For å vurdere hva som er riktig å gjøre vil vi i utgangspunktet bruke våre personlige erfaringer, oppfatninger, verdier og normer. Dette er erfaringer som vi har opparbeidet oss gjennom livet og som er forskjellig fra betjent til betjent. Når politibetjenter skal utvise skjønn er det sjeldent bare en type hensyn som spiller inn i vurderingen om det er riktig eller galt, og det vil ofte være flere hensyn som inngår med hverandre, så som personlige forhold eller sosiale normer på tjenestestedet (Heivoll, 2018). Dette er noe Finstad også beskriver på en sammenfattende måte

Politiskjønnnet er ikke bare et produkt av politiinterne normer, holdninger og idealer. politiskjønnnet finner sin endelige utforming i samspill mellom politi og publikum, i forventninger, utspill, svar, gjensvar, dialog eller mangel på dialog, i parlamenteringen ute på gata. Utfallet er avhengig av hvordan publikum reagerer, og hvordan politiet reagerer på publikums reaksjoner. politiskjønnnet blir summen av mange faktorer: politiets bedømmelse, publikums reaksjon, betydningen av alder og kjønn, publikumsblikk og politiblikk (...) (Finstad, 2000, s. 190).

Det vil derfor være en helhetsvurdering og opp til hver enkelt betjent å kunne avgjøre hvilken vurdering som passer til den enkelte situasjon.

Rettslige rammer

Oppgavene politiet er satt til å gjøre i tjenesten er styrt av et sett med lover og regler. Men her har lovgiver åpnet for at politiet til en viss grad kan gjøre egne vurderinger ved mindre straffbare forhold. (Augeland & Mæland, 2016) skriver at når politiet selv skal avgjøre om og

hvordan de vil gripe inn, så bygges dette på opportunitetsprinsippet, forut at de rettslige rammene er oppfylt. Opportunitet betyr hensiktsmessighet, og i hjemmelslovgivingen i politiloven §7, 1.ledd og politiinstruksen §3-1 kommer dette tydelig frem ved at forvaltningsorganet, som i dette tilfellet er politiet «kan» gripe inn i nevnte situasjon, og når slikt foreligger «kan» eller «blant annet» politiet benytte seg av inngrepsmåten loven nevner, så fremt man vurderer om det er «forholdsmessige» og «nødvendig», se §§ 7, 1.ledd nr. 1 og 6, 2.ledd. (Lovdata, 1995; Rønning, 2017).

(Heivoll, 2018, s. 242) beskriver noen av de forholdene som politiet selv kan vurdere om det er hensiktsmessig å gripe inn eller ikke:

- ordensforstyrrelser jf. (straffeloven av 2005 §181)
- trafikkforseelser
- drikking og urinerings på offentlig sted.
- bæring av kniv på offentlig sted
- narkotika (bruk og besittelse)

Oppportunitet kan med dette forstås som at hvis politiet kommer over en person som urinerer på et offentlig sted, noe som etter loven er straffbart og som kan medføre anmeldelse, har politiet selv mulighet for å bestemme hva de skal foreta seg. Dette må blant annet ses i sammenheng med tid, sted og alvorlighet på lovbruddet. Er det midt på lyse dagen i en trafikkert gate med mange mennesker eller har vedkommende gjemt seg bort bak noen busker midt på natten. Hvis politiet velger å gripe inn kan vedkommende sin oppførsel ha betydning for utfallet av hendelsen. Skjønner vedkommende at han har gjort noe straffbart og beklager eller ønsker han å kverulere og mener at politiet må ha bedre ting å gjøre.

Rønning skriver at loven har gitt forvaltningsorganet som i dette tilfellet er politiet en frihet, ut ifra opportunitet å selv vurdere hvilken handling som er best egnet i situasjonen og med dette utvise et skjønn for når de mener det er hensiktsmessig å gripe inn i situasjonen (Rønning, 2020, ss. 218-241).

På den måten fremmer oppportunitetsprinsippet til en viss grad effektiviteten av politiets oppdragsløsning, og da fristiller patruljen slik at de kan løse andre samfunnsoppgaver som befolkningen ser på som mere alvorlig (Myhrer, 2015, ss. 94-96).

Etikk i politiet

Aristoteles og Platon hevdet at for å avgjøre hvilken handling som var riktig å utføre skulle man følge de fire kardinaldydene: visdom, mot, måtehold og rettferdighet. Med det menes at du handlet riktig hvis valget du tok var innenfor disse rammene (Aristotelse, 2008). I dydsetikken mener man at det aldri kan gis et konkret svar på hva som er rett eller galt å gjøre, og at det vil i gitte situasjoner være personens personlige karaktertrekk som avgjør utfallet av avgjørelsen. Betjentens personlige karaktertrekk er noe som er i utvikling hele livet (Heivoll & Aadland, 2018).

(Heivoll & Aadland, 2018, ss. 71-74) beskriver at en dydsetikker vil i gitte situasjoner stå ovenfor etiske dilemma der man skal ta en vurdering ut fra fakta, hensyn til den involverte part, ulike prinsipper og hva konsekvensen av aktørens handling blir for vedkommende. Samtidig vil aktørens egne tanker og følelser være med i betraktningen av hva utfallet blir.

Heivoll og Aadland beskriver en hendelse der politibetjentens personlige følelser og vurderinger påvirker utfallet av handlingen:

Under en vakt stanser du en bilfører som har kjørt for fort. Når du kommer frem til bilen, ser du at bilføreren sitter og gråter. Fartsboten er ikke stor. Du hadde tenkt å tilby henne et forenklet forelegg. På grunn av reaksjonen hennes river du forelegget i småbiter og lar det hele passere med en advarsel (Heivoll & Aadland, 2018, s. 176).

Ut ifra denne hendelsen, hvordan skal betjenten velge å handle mot neste bilfører som kjører litt for fort, men som ikke gråter. Skal han legge seg på samme linjen som det han nettopp gjorde eller skal den neste bilføreren behandles annerledes? Siden forvaltningsorganet har gitt politiet myndighet til å vurdere hvert enkelt oppdrag og hvilken vurdering som skal tas ut ifra det, blir dette en vurdering som blir individuell for betjenten og oppdraget.

Aristoteles beskrive akkurat dette som et «medskjønn», altså noe som er en riktig bedømmelse av hva som er fornuftig og rimelig ut ifra hver enkelt hendelse, og der du klarer å ta stilling og bedømme de fornuftige tingene. Videre mener Aristoteles at fornuft, klokskap og skjønn er noe som ligger naturlig i oss og som kommer med alderen. Det vil si at en tjenesteperson som har lang ansiennitet, fremfor en nyutdannet politibetjent kan i ulike situasjoner ta bedre valg og gjøre en mer fornuftig vurdering (Aristoteles, 2008, ss. 105-106).

Dette er noe Hoel også beskriver der man må ha «sensus communis», eller sunn fornuft med seg inn i situasjonen og bruke hjerte som kilde, fremfor hodet. Betjente bør altså i møte med mennesket ha med seg følelsene inn i situasjonen. Det hjelper ikke å bare handle ut fra lover og regler, samtidig må man ikke sette seg selv over menneskene man skal tjene. Hvis dette er tilfellet kan det skape dårlig omdømme av politiet, og et politi med dårlig omdømme vil ikke ha like stor tillit i befolkningen, som blant annet kan gjøre politiets rolle i samfunnet med å opprettholde ro og orden problematisk (Hoel, 2019, ss. 125-144).

Forvaltningsskjønn - epistemisk og strukturelt

Når politiet er gitt muligheten til å velge om og hvordan situasjonen skal vurderes åpnes det for en vurdering, altså en skjønnsutøvelse (Rønning, 2020). Som i eksempelets tidligere der jeg beskrev at opportunitetsprinsippet åpnet for akkurat dette, blir også forvaltningsskjønnet beskrevet som «*et uttrykk som brukes når den offentlige forvaltning bruker skjønn i en avgjørelse. Det gjøres i tilfeller der det ikke følger av lov eller forskrift hvordan slike avgjørelser skal treffes*» (Jussleksikon). I dette tilfellet vil forvaltningsorganet være politiet og betjente som treffer en beslutning i gitt situasjon.

Dette er noe Heivoll også beskriver, men da som et diskresjonært skjønn, som vil si at forvaltningsmyndigheten som i dette tilfellet er politiet kan utvise et såkalt «fritt skjønn». Men da etter de lover og regler som gjelder. Politibetjente avgjør da utfallet i situasjonen, der domstolen ikke har myndighet til å overprøve skjønnsutøvelsen (Heivoll, 2015).

I teksten til Harald Grimen henviser han til den engelske filosofen Thomas Hobbs, som mente at bruken av «discretion» også kalt «skjønn» vil være opp til hver enkelt person i den aktuelle situasjonen å vurdere. Hobbs mente det var to retninger av skjønn, «epistemisk» og «strukturelt». Der «Epistemisk» forklares som at man på best mulig måte må tenke seg frem

og vurdere hva man står ovenfor, hva man bør gjøre og hva man skal gjøre i en gitt situasjon (Grimen, 2009).

Epistemisk skjønn er noe Heivoll beskriver og forklarer som at når politibetjenten skal vurdere bruken av skjønn, må vedkommende gjøre en tankeprosess, enten den er kort eller lang, grundig eller ikke. Og da bruke sin dømmekraft og vurdering til å komme fram til en løsning som er «riktig» eller «god» i hver enkel situasjon (Heivoll, 2015). Dømmekraft kan beskrives som en automatisert situasjonsvurdering. Og som baserer seg på tidligere erfaringer som vi tar med oss inn i situasjonen vi skal løse. Det vil derfor være vesentlig å kunne ha god dømmekraft for å ta riktige valg i ulike situasjoner (Olsvik, 2014).

Det strukturelle skjønn blir av den kjente amerikanske rettsfilosofen Ronald Dworkin sammenlignet som hullet i en smultring. Der loven innenfor gitte rammer har gitt politiet valgfrihet for noen, (hullet i smultringen), som er omringet av visse restriksjoner, (smultringen: de relevante reglene, «nødvendig» og «forholdsmessig».) (Heivoll, 2015). Med det menes at lovgiver har gitt hver enkelt betjent frihet til selv å bedømme bruken av skjønnsutøvelsen innenfor gitte rammer.

Hvilke faktorer kan påvirke skjønnsutøvelsen med dette teoretiske grunnlaget som utgangspunkt?

Rolf Granér har gjort en studie blant svenske politibetjenter der han blant annet ser på hvordan bruken av skjønn blir påvirket av ulike faktorer som alder, ansiennitet, personlig forhold, kultur på tjenestestedet og kollegatilhørighet. Graner peker blant annet på hvor betjenten jobber, hvem han jobber på vaktlag/ i makkerpar med, når han ser på skjønnsutøvelsen. Han poengterer og at politibetjenter som jobber på samme tjenestested lever i en slags sosial isolasjon. Med dette mente Granér at betjentenes sosiale liv utenfor jobb ble påvirket av arbeidssituasjonen med turnusjobb, samt at tiden til å være med venner som ikke var politi var nesten ikke tilstede. Betjentenes primære vennekrets ble gjerne de man jobbet med (Graner, 2004).

Som ansatt i politiet kommer man tett på hverandre i gode og dårlig situasjoner. Ser vi dette opp mot ordenstjenesten er størstedelen av arbeidsdagen til en betjent sammen med makker i tjenestebilen. Da blir det ofte til at man prater om alt mulig og deler felles interesser og vennskap. Med tanke på spennet av ulike oppgaver vi er satt til å gjøre, som f.eks. å hjelpe en gammel dame over veien, til å fortelle pårørende at deres nærmeste er omkommet i en ulykke, skaper det en sterk kollegatilhørighet og man lærer seg å kjenne hverandre på gode og dårlige sider. På bakgrunn av dette, er det mye som tyder på at i enkelte tilfeller vil det være en mulig svakhet at betjenter blir påvirket av hva kollega på tjenestestedet tenker og mener om når, hvordan og hvorfor man utøver skjønn (Heivoll, 2018).

Videre beskrev Heivoll i sin studie at hva hver betjent «interesserte» seg for, som trafikk saker eller narkotika og hva som var mere sosialt akseptert og «kult» på tjenestestedet ble en drivkraft for om man skulle reagere med skjønn eller ikke (Heivoll, 2018).

Heivoll viser til et intervju med betjent Eriksen som beskriver at bruken av skjønn lett blir påvirket av personlige forhold:

Jeg prøver å legge meg på en bestemt linje, da, for eksempel når det gjelder trafikk saker, slik at jeg behandler alle likt. Men så har du andre, da, kollegaer, som kanskje har en annen linje. Alle ligger jo ikke akkurat samme sted. i trafikk saker for eksempel legger noen lista for skjønn veldig høyt, og noen forsåvidt lavere også (Heivoll, 2018, s. 249).

Alder og erfaring

Granér forklarer at alder og erfaring har stor betydning for hvordan oppdraget blir løst. Han peker på at yngre betjenter skriver anmeldelse litt for ofte, mens eldre betjenter skriver litt for sjeldent. Dette mener Granér kan komme av at yngre betjenter har mindre erfaring, er gjerne nyutdannede og redd for å gjøre feil. Kontra eldre betjenter som kan støtte seg på tidligere erfaringer og innehar bedre dømmekraft (Graner, 2004).

Heivoll beskriver også denne problemstillingen der han påpeker at enkelte betjenter er tøffe, firkantede og anmelder lettere, mens andre betjenter er mere åpne og ser an situasjonen.

Samtidig forklarer Heivoll at en årsak til at yngre betjenter anmelder lettere er at de «følger boka mer», mens eldre går inn i situasjonen med en annen forståelse (Heivoll, 2018).

(Finstad, 2000) peker på at skjønnsutøvelsen i politiet blir påvirket av alder, og da ofte blant betjenter som jobber i ordenstjenesten. Der gjennomsnittsalderen på betjenter som er ute på gata er særdeles lav. Dette fordi eldre betjentene går etterhvert over i lederstillinger og jobber mere forebyggende eller opp mot etterforskning. På bakgrunn av dette kan det tyde på at den respekten som eldre kollegaer innehar hos befolkningen, kan bli mere fraværende hos yngre betjenter i tjenesten. En mulig svakhet kan være at mange voksne mennesker ikke finner seg i å bli snakket til av «små barn», og derav utsagn som «*jeg tok førerkortet lenge før du ble født*» (Finstad, 2000, s. 192).

Det vil derfor kunne være en sammenheng mellom alder og erfaring i utøvelsen av skjønn, derav vil publikum kunne mene at eldre betjenter forvalter bruken av skjønn bedre, samtidig som de har bedre dømmekraft.

Kjønn og tillit

For at politiet skal skape gode relasjoner til publikum og få økt tillit er det viktig at politiet tar seg tid der publikum føler seg sett, hørt og får en opplevelse av å bli behandlet med respekt og verdighet, men også at like oppdrag blir behandlet likt. Dette er gjeldene også utenfor ordensoppdragene i ledig tid, da tilstedeværelse av politiet kan virke skremmende ovenfor publikum i enkelte tilfeller. Samtidig bygger tilliten publikum har til politiet på at autoriteten kan begrunne sine handlinger, og forklare hvorfor utfallet ble akkurat slik. Ser man på hvordan tilliten blir påvirket er det flere faktorer som spiller en rolle (Egge & Ganapathy, 2015).

Finstad skriver at hvordan oppdraget blir løst ble gjerne påvirket av hvilket kjønn betjenten hadde og at det kunne være med å påvirke publikums tillit, samt respekten hos politiet (Finstad, 2000). Ser vi på ordenstjenesten kan politimenn fremstå som veldig autoritær i ulike situasjoner der det ikke er behov og politikvinner kan oppleves som mer passive og ubesluttsomme enn nødvendig (Lagestad, 2011).

Granér beskriver at en god arbeidsdag for unge men gjerne innebærer et actionfylt oppdrag, mens hos yngre kvinnelige betjenter la de mere vekt på forebygging av at et straffbart forhold skulle skje. Videre snakker Granér om den «sultne fasen» som er tjenestepersoner mellom 20-30 årene, mens de som har jobbet i over 15 år og lengre er i den «mette fasen».. I den «mette fasen» beskriver Granér tjenestepersoner som har et større overblikk på polititjenesten og ser viktigheten av kriminalitetsforebyggende oppgaver, fremfor yngre betjenter som kan ønsker enkle og kjappe løsninger (Graner, 2004).

Det kan virke som at det til dels skyldes at politimenn og politikvinner hadde ulik oppfatning av hvordan oppdraget skulle løses, men også at det var mere kultur på tjenestestedet å legge seg på en autoritær og tydelig linje (Finstad, 2000). Mannlige politibetjenter var i større grad mer tilbøyelig for å være autoritære og unødvendig offensive enn hva kvinnelige politibetjenter var, noe som kunne virke provoserende ovenfor publikum. Som er det motsatte av politikvinner som brukte lengre tid på å snakke med publikum og skapte en god dialog seg imellom, der publikum fikk tid til å ytre sine synspunkter og få forklart hvorfor utfallet ble akkurat slik (Lagestad, 2011) .

Dette er noe Petterson også bekrefter i sin studie der mannlige betjenter gjerne tok hånd om den fysiske delen i oppdraget, mens den kvinnelige betjenten tok seg av kommunikasjonen med publikum (Petersson, 2014).

Lagestad henviste i sin tekst til Åbergs studie der han uttrykket at politikvinner som kjørte patrulje sammen opplevde at publikum ble glade og smilte når de ble møtt av to politikvinner, men når publikum møtte mannlige betjenter la det til rette for en mere autoritær og tydelig fremtoning. Med dette beskriver Lagestad to politistiler, den autoritære og den folkelige. Der den folkelige ses som en person som er høflig og ydmyk og bruker mere tid i møte med publikum, mens den autoritære setter av lite tid, er ikke ydmyk ovenfor publikum og viser lite respekt (Lagestad, 2011).

På bakgrunn av dette er det mye som tyder på at publikums tillit til politiet ofte ble påvirket av hvilken fremtoning og kjønn politibetjentene hadde. Og hvordan politibetjentene kommuniserte verbalt med publikum. Som igjen hadde betydning for hvordan utfallet av oppdraget ble.

Dagsform og humør

I avsnittet om etikk viste jeg til eksempelet med politibetjenten som valgte å ikke gi bot til den gråtende damen som hadde kjørt for fort, og med dette utvise skjønn. Siden forvaltningsorganet har gitt hver enkelt betjent myndighet til å forvalte skjønn, mener jeg at det kan bli en markert forskjellig i hvordan skjønn blir utvist blant publikum.

(Heivoll, 2018) beskriver at dagsform og humør, men også hvilken fremtoning gjerningspersonen har spiller en rolle for utfallet av skjønnbruken. Dette kan skyldes at hvis det har vært en lang og slitsom vakt er man gjerne mindre tilbøyelig for tull. Det igjen kan føre til at man ender opp med å skrive en anmeldelse eller gi bot. Fremfor at man på starten av vekten er i godt humør og ser litt annerledes på situasjonen og velger å utvise skjønn. En betjent som Heivoll intervjuet i forbindelse med studiet til boken forteller at enkelt betjenter kan ende opp med å ikke gi anmeldelse/bot på forholdet fordi de var slitene og ikke gadd å gjøre mere. Samtidig påpeker han at hvis det ikke var særlig med oppdrag fra operasjonssentralen, var det kollegaer der han jobber som blant annet prioriterer trafikk kontroll (Heivoll, 2018).

En mulig svakhet av at bruken av skjønn er opp til hver enkelt betjent og beror seg blant annet på dagsform og humør, samt at vår subjektive vurdering fører til at utfallet blir ulikt fra hver situasjon, er at det kan oppfattes som ulik behandling blant publikum. Til dette heter det i loven at det skal være likhet for alle: også kalt «likhetsprinsippet», etter grunnloven §98 (Rønning, 2017).

Videre påpeker Rønning at i ordentjenesten kan det være vanskelig og skal praktisere likhetsprinsippet, da betjenter ofte må gripe inn i situasjoner raskt der de mangler kritisk informasjon. Dette er også med på å påvirke hvordan vi utviser skjønn. Videre beskriver Rønning at likhetsprinsippet er en bindende norm for utøvelsen av tjenesten og da bruken av skjønn. Altså at inngripen vi gjør skal være «forholdsmessige» og «nødvendig» så fremt det er praktisk og tjenstlig mulig. Med dette menes at situasjoner i ordentjenesten som har tilnærmet noenlunde samme omstendighet skal ha tilnærmet samme utfall. Dersom forskjellsbehandling skjer, skal det være saklig begrunnet, som gjør at handlingen kan forsvares (Rønning, 2017).

Fremtoning

Heivoll beskriver at hvilken fremtoning gjerningspersonen har i møte med politiet kan ha stor innvirkning på hva utfallet blir. Dette fordi det faller litt på om gjerningspersonen er imøtekommende og viser forståelse for sine handlinger. Kontra at gjerningspersonen blir ufin og viser manglende forståelse for sine handlinger, men også opp mot hvorfor betjenten tok akkurat den avgjørelsen. Det igjen gir betjenten en indikasjon på om vedkommende har lært og forstått hvorfor utfallet ble slik. Til dette peker betjentene Heivoll har intervjuet i stor grad på om «*gjerningspersonen har lært noe i møtet med politiet? Og hvilken handling vil «virke best» i akkurat denne situasjonen og ovenfor akkurat denne gjerningspersonen*» (Heivoll, 2018, ss. 271-300).

Videre påpeker Heivoll at betjentene han intervjuet uten at de selv tenkte over det tok avgjørelser ut fra vedkommende fremtoning da i form av utseende. Og som spilte en rolle for skjønnsutøvelsen. En av betjentene Heivoll intervjuet fortalte at han kom over en mann som urinerte på et offentlig sted. Men betjenten viste hvem denne personen var og at det var en «ordentlig». Betjente ønsket derfor ikke å anmelde. Da et sånn bagatellmessig inngrep var dumt å ha på et plettfritt rulleblad.

Dette er noe både Holmberg og Finstad påpeker i sitt materiale. Holmberg så at betjenter hadde utviklet et skille mellom «røvhullerne» og «Hr. og Fru Danmark» og at det hadde stor betydning for valg og vurdering som betjenten gjorde. Finstad beskrev dette som «politiblikket», og handlet ofte om å skille mellom «publikum» og «kjenninger» (Finstad, 2000; Holmberg, 1999). Dette kan tyde på at det blir et vesentlig skille mellom den «ordentlige» borger og kjenninger sett i lys av politiblikket.

Samtidig forteller flere av betjentene som Heivoll snakket med at deres subjektive vurdering spiller en stor rolle for hvordan skjønnsutøvelsen ble utvist. Betjentene forteller at de i ettertid kunne ha handlet annerledes i oppdraget. Som regel gjelder det der betjenten har angret for at han ikke skrev anmeldelse eller ga bot. Det samme gjelder omvendt der betjenten ser i ettertid at han var for streng og burde ha utvist skjønn. Dette viser at selv om skjønn er veldig personavhengig og påvirket av vår subjektive vurdering, spiller også hvilken rolle vi har som politi sammen med hva vi forventer av oss selv. (Heivoll, 2018)

Avslutning

I denne oppgaven ønsket jeg blant annet å se på hva som påvirket valget politibetjenten gjorde ved bruk av skjønn. Jeg har sett på hvordan skjønn praktiseres ulikt hos betjenter i politiet og hvordan ulike faktorer som personlige forhold, kjønn, alder, dagsform, kollega og sosiale normer på tjenestestedet har en avgjørende rolle for skjønnsutøvelsen. Samtidig fortalte jeg innledningsvis om min opplevelse i psykiatrien, der jeg så ulik praksis av skjønn. Jeg tenker at de ulike faktorene som påvirker betjenten, er overførbart til personene som jobber i psykiatrien. Videre har jeg sett at tilliten politiet har hos publikum spiller en sentral rolle for hvordan vi blir oppfattet, men også for at vi skal kunne opprettholde ro og orden i samfunnet.

Jeg har også sett at bruken av skjønn ikke er noe betjenten kan utøve når det passer en selv best. Dette blant annet fordi skjønnsutøvelsen blir basert på hvilken straffbar handling gjerningspersonen har utført, og at bruken av skjønn i mer eller mindre grad er tiltenkt mindre alvorlige forhold. Samtidig er politiet underlagt et sett med lover og regler som til dels regulerer bruken av skjønn, men som gir spillerom for å se den enkelte person i situasjonen. Og da utvise god dømmekraft og godt skjønn.

Etikken beskriver at en betjent som skal ta gode eller dårlige valg i tjenesten må inneha god dømmekraft eller sunn fornuft, men samtidig må vedkommende bruke hjerte og ikke gå inn med hode først i møte med mennesker. Samtidig har jeg sett at gjerningspersonens følelser og tanker tas med i betraktning av hva politibetjenten mener er passende å gjøre i situasjonen.

Med dette kan skjønnsutøvelsen sammenfattes i at om det skal utvises skjønn eller ikke, vil det kunne basere seg på en helhetsvurdering hvor flere elementer er med på å bestemme hva utfallet blir. Skjønn er i liten grad formulert noe sted og det vil først og fremst hvile på uformelle normer innad i politiet og samspill med publikum. Samtidig som det ikke er helt løsrevet fra personen(e) betjenten møter i situasjonen.

Litteraturliste

- Aristotelse. (2008). *Etikk*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag ASA.
- Augeland, R. L., & Mæland, H. J. (2016). *Politirett*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Edvindsen, K. (2016). *Ordenstjeneste*. Drammen: Forlaget Vett og Viten AS.
- Egge, M., & Ganapathy, J. (2015). Snakk om tillit! I P. Lagestad (RED.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering, publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (ss. 52-68). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Sverige: Pax Forlag.
- Graner, R. (2004). *Patrullerende polisers yrkeskultur*. Lund: Lund Universitet.
- Grimen, H. (2009). *Forpro*. Hentet fra <https://profesjon.no/wp-content/uploads/2012/09/19124a5241f1c7cf7.pdf>
- Heivoll, G. (2015). Politiets bruka av mankt- et spørsmål om skjønn. I P. (. Lagestad, *Kommunikasjon og konflikthåndtering* (ss. 207-234). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Heivoll, G. (2018). *Lovens Lange arm?* Oslo: Cappelen Damm AS.
- Heivoll, G., & Aadland, E. (2018). *Profesjonsetikk for politiet*. Danmark: Det Norske Samlaget .
- Helse og omsorgsdepartementet. (1999). *Psykisk helsevernloven*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-62>
- Hoel, L. (2019). *Politiarbeid i praksis- politibetjenter erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holmberg, L. (1999). *Politiets skøn i rettssociologisk belysning*. København: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Repro Center.
- Jussleksikon*. (u.d.). Hentet fra Jussleksikon: <https://jussleksikon.no/wiki/Forvaltningsskjønn>
- Lagestad, P. (2011). "Fysisk styrke eller bare prat" *Om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet*. Hentet fra Doktorgrad fra Norges idrettshøyskole: <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/174719>
- Lovdata. (1995, 10 1). *Lovdata*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/lov/1995-08-04-53>
- Myrner, T.-G. (2015). Politiretten- samfunnsbeskyttelse og rettsikkerhet. I P. Larsson, H. O. Gundhus, R. Granér, & (red.), *Innføring i politivitenskap* (ss. 94-96). Oslo: Cappelen Damm AS.
- NOU 2009:12. (2009). Hentet fra NOU 2009:12 Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/b23f9c491cea42f1b99f46aae899377e/no/pdfs/nou200920090012000dddpdfs.pdf>

Olsvik, E. H. (2014). *Vitenskapsteori for politiet- Tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid*.

Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Petersson, O. (2014). Hvem er politiet? I P. Larsson, H. O. Gundhus, R. Graner, & (red),

Innføring i politivitenskap (ss. 110-133). Oslo: Cappelen Damm.

Rønning, H. (2017). *Politi og skjønn. En studie av politibetjentes skjønnsutøvelse i*

ordenstjeneste, sett i lys av rettslige rammer. (doktorgradsavhandling) Norges Arktiske

Universitet. Hentet fra UIO:

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/11808/thesis.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

Rønning, H. (2020). Opportunitetsprinsippet i politiretten. *Nordic Journal of Studies in*

Policing, ss. 218-241.

Wilhelm, A. (1985). *Det skjulte samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Selvvalgt pensum

Aristotelse. (2008). *Etikk*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag ASA. Kap 6 (10 sider).

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS (56 sider).

Egge, M., & Ganapathy, J. (2015). Snakk om tillit! I P. Lagestad (RED.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering, publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (ss. 52-68). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. Kap 3 (16 sider).

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Sverige: Pax Forlag. Kap 4,5 og 7 (92 sider).

Graner, R. (2004). *Patrullerende polisers yrkeskultur*. Lund: Lund Universitet. Kap 5 (25 sider).

Heivoll, G. (2015). Politiets bruka av mankt- et spørsmål om skjønn. I P. (. Lagestad, *Kommunikasjon og konflikthåndtering* (ss. 207-234). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS (27 sider).

Heivoll, G. (2018). *Lovens Lange arm?* Oslo: Cappelen Damm AS. Kap 13 og 16 (51 sider).

Hoel, L. (2019). *Politiarbeid i praksis- politibetjenter erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget. Kap 6 (19 sider).

Lagestad, P. (2011). "Fysisk styrke eller bare prat" *Om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet*. Hentet fra Doktorgrad fra Norges idrettshøyskole: <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/174719>. Kap 9 (22 sider).

Petersson, O. (2014). Hvem er politiet? I P. Larsson, H. O. Gundhus, R. Graner, & (red), *Innføring i politivitenskap* (ss. 110-133). Oslo: Cappelen Damm (23 sider).

Rønning, H. (2020). Opportunitetsprinsippet i politiretten. *Nordic Journal of Studies in Policing*, ss. 218-241 (23 sider).

